

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 január Esszé

Ripp Zoltán: Hazánk, Orbánisztán

„Visegrád akkor már nem ennek a csöpp kis országnak lesz a székhelye, hanem a Dunai Magyar Köztársaságnak, melynek négy vagy öt tenger mossa partjait. »Dunainak« azért fogják hívni a köztársaságot, nehogy összekeverjék egy másikkal, az Alsórajnai Magyar Köztársasággal. Ez utóbbit akkor se magyarok lakják majd, hanem kopott öltözékű, elnyűtt alsórajnaiak, akik csak kabalából vették föl a magyar nevet.” (Örkény István: Nézzünk bizakodva a jövőbe)

„Megfontolt hazugságokat mondani s közben őszintén hinni bennük, elfelejteni bármilyen tényt, ha időszerűtlenné vált, s aztán, ha ismét szükség van rá, előkotorni a feledésből éppen csak a szükséges időre, tagadni az objektív valóság létezését, s ugyanakkor számításba venni a tagadott valóságot – mindez elengedhetetlenül szükséges. Még a duplagondol szó használatakor is szükség van a duplagondol alkalmazására. A szó használatával ugyanis elismeri az ember, hogy meghamisítja a valóságot; a duplagondol azonnali alkalmazásával kitörli ennek tudatát; s így tovább a végtelenségig: a hazugsággal mindig az igazság elé ugrik.” (George Orwell: 1984)

Az elrugaszkodás esztendejének vége. Magyarország, miközben sikert sikerre halmoz, kecsesen elrugaszkodott a józan éstől és a valóságtól. Örkény, Orwell és Jarry képességeihez hasonlóra volna szükség annak az abszurditáshalmaznak az érzékletes megjelenítésére, amelyhez az orbáni rezsim építése vezetett. Tiszta szerencse, hogy a kormányzó és emberei ezt a feladatot is önerőből megoldják. Szinte reménytelen helyzetbe kerül a publicista, aki felül akarja múlni a turulba születettek önparódia-teljesítményét. Minden leleplező kommentár, fricskázás, gúnyolódás csak rongálja az eredeti orbánista műalkotások esztétikumát. Hiába képzeli a sok nemzetgyalázásra szakosodott balliberális gyűlöletkeltő és bérrettegő, hogy egy-egy abszurd jelenséget kipécézve most aztán igazán megragadta és fölmutatta a falkaforradalom groteszk szépségét. Mert akkor jön a tradicionális aritmetika tételeinek porba döntője, Matolcsy Tündérmese György az ősmagyar agysebészet-hungarikummal, a pirosló Ázsia-pötyökkel a fajmagyar kisdedek popóján, vagy alkalomadtán egy bűbajos összeesküvés-elmélettel, amely még akkor is lenyűgöző teljesítmény, ha ismerjük gazdagon felbugyogó forrásait a Bogár–Bayer–Boros-féle horrorkabaré-sorozatból. S jönnek sorban a groteszk többi nagymesterei: Fekete Magyarfelismerő György, Szalai Oldalszámzó Annamária; Kerényi Nemzetasztalos Imre, Selmeczi Nyugdíjvédő Gabriella, Hoffmann Nemtandíj Rózsa, Pálffy Aznapos István, Lázár Annyitisér János, dr. PhD teologice-szociologice Semjén Lándzsahegy Zsolt s persze az önmérséklet-bajnok Kövér Nagylöttyös László, akiből csak úgy süvít kifele a felebarátai iránt érzett keresztényi szeretet – lám, még egyszer sem lövetett a hazaáruló csűrhébe, pedig minő szenvedés pusztán a jelenlétük elviselése.

Sorolhatnánk napestig a fideszes gárda többi pszichotikus benyomást keltő tettetársát, ámulva e társulat tagjainak különös talentumán – de minek? Lehet még hozzátenni valamit ahhoz, ha egy miniszterelnök lelkesen üdvözi az ellene utcára vonuló és őt abcúgoló diákokat? Alaptalan a bizakodás, hogy egyszer csak megjelennek az erőskezű ápolók a kényszerzubbonyal, s véget vetnek az ámokfutásnak. A látszat ellenére ökelmék nem született eszelősök, nem a kezelésből kiszorult OPNI-árvák. Kemény meló van abban, hogy idáig jutottak. Valójában a maguk teremtette helyzetük a kilátástalan. Az maga az abszurditás, aminek a működtetésére és elfogadtatására elszegődtek. Ezért nem nyitnak vitát a legképtelenebb állításukról sem, akárcsak annak idején a filmbéli Virág elvtárs. Így lesz dicsőség és öröm forrása minden, ami kicsit sárga, kicsit savanyú ugyan, de a miénk. Vassal, vérrel, vencesellővel így törünk előre mi, hátrafelé nyilazó félázsiai magyarok, annyi vérzivataros, kudarcos évszázad után végre győztes csaták során át a hol késele az éji homályban régi dicsőség feltámasztása felé. Reszkessen a labanc ellenzék, hullanak a kokik és sallerek, nem lennének most az imperialisták helyében. Hol szabadságharc van, ott szabadságharc van. Pávatánc, áldó imádság és szent neveink. Szívünkben dobban Vajk szent jobbja és Koppány turulja, bevágjuk a győztes gólt a VB-döntő utolsó percében, lábunk megvetve a vártán, az ének száll és kúszik a mise, hajunkat lobogtatja a friss keleti szél.

A fülkeforradalom óta annyi botrány, annyi képtelen eset zilálta e lángoktól ölelt, ájemeftől szorongatott kis haza mindennapjait, hogy pusztá számbavétele is komoly munkát igényelne. A legszerényebb becslések szerint is másfél száz körüli a száma azoknak az eseteknek, amelyek bármelyikétől egy száználmasan elkorcsosult, nyugati kormány megroggyant volna. S ezt mind a centrális erőter élgárdája produkálta. A periféria, a megyék, városok és kerületek rémálomszerű történeteinek fölmérése külön intézményhálózatot igényelne. Távol álljon tőlem az ilyesfajta kemény katalogizáló munka, a haza szakmányban árulását mégsem szakíthatom félbe miatta. Kényelmes módszer lehetne az abszurdítások rendszerének bemutatására Orbánisztán állatorvosi lován demonstrálni a rendellenességeket. Már csak azért is, mert egész ménesnyi állatorvosi ló áll rendelkezésre. Attól tartok azonban, ezzel se jutnánk sokkal előbbre. Immár hatalmas a nagybeteg Fidesz-világ szimptomáit kivesező, leleplező és kigúnyoló írások terjedelme. Mégis valami okból mindez alig érinti az Orbán-hívek még mindig jókora támogatói körét, pontosabban annak kemény magját.

Valójában Orbán már megbukott. Nem most, hanem kormányzása kezdetén, midőn járhatatlan útra lépett, amelyről önfeladás nélkül képtelen letérni. Ettől azonban még jó sokáig hatalmon maradhat, ha nem lesz kellő erő és eltökéltség az abszurd rezsim felszámolására. Az igazi rejtély tehát az, hogy mi tartja fenn Orbánisztánt. Egy tekintélyelvű rendszer összeomlásának szokásos előjele, ha a ruhátlanul páváskodó királyt a tömeg kineveti. Az sem szokatlan azonban, ha az egyre harsányabb gúnykacaj és a kilátástalanságba taszított százezrek növekvő dühe az ostromlott vár szindrómát idézi elő a hívek köreiben, kitartásukat erősíti a bukásra ítélt vezér mellett. A Fideszhez mindenre elszánt támogatóként kapcsolódás szilárdságát az identitásalapú kötődés magyarázza. Számukra Orbánisztán kedves, otthonos világ, anomáliáiért az ellenséges elemek a felelősök.

Térségünk múltja jó példatára az autokratikus rendszerek abszurdá fajulásának. Nemzeti Együttműködés Rendszerének nevezni a ránk oktrojált borzalmat nagyjából olyan, mintha incselkedős pásztorórának minősítenénk a korbácsos nemi erőszakot: élvezzi az a cafrika, csak nem akarja bevallani. Orbán Viktor rendszerét működtetésének jellemzői alapján egyre gyakrabban hasonlítják a totalitárius rendszer abszurditását karikírozó George Orwell negatív utópiájának elemeihez. Totalitárius rendszer persze nem épülhet ki a mai Magyarországon, hiányoznak az alapfeltételei. Orbánisztán hegemon-autokratikus berendezkedése módszereiben, működtetésében mégis fölidézi az orwelli világ abszurditásait. Olyannyira, hogy a közbeszéd állandó elemévé vált az orbáni tébolydának az orwelli rémálomhoz hasonlítása. Az

Újbeszél fideszes szótárának összeállítására egyenesen Facebook-oldalt hoztak létre a groteszk megnyilvánulások iránti affinitással megáldott netezők, s kétségkívül indokoltan ajánlottak különdíjat egy dr. Dancsó nevű fideszes képviselőnek, aki az unortodox polgárdi lényegét fogalmazta meg frappánsan újbeszélül. Ígyen szóla Dancsó: „*A gazdasági növekedés akkor is növekedés, ha történetesen negatív.*” Az újbeszél felsőszintű használata háttérben a *duplagondol* interiorizálása, a személyiség mélyrétegeibe szervesülése feltételezhető. A Pártnak mindig igaza van, az ettől eltérő föltevés gondolatbűn.

Az Angszoc orwelli világában történelemnek visszamenőleg is igazolnia kell a Párt örök igazát. „Aki uralja a múltat, az uralja a jövőt is; aki uralja a jelent, az uralja a múltat is” – mondta fel a Párt jelszavát a regénybeli Winston Smith, miután a kínzásra szakosodott Szeretet-minisztériumban kezelésbe vették őt, a múltnak folyamatosan a jelenhez hamisítására szolgáló Igazság-minisztérium hivatalnokát. Gözerővel zajlik Orbanisztánban is a kiradírozás és visszaretusálás. Folyik a nemzetre rátámadó baloldal és az idegenszívű liberálisok kitörlése a nemzeti emlékezet kánonjából, másfelől pedig a szerecsenmosdatás és a hősgyártás. Az illetékes minisztérium ügyeletes túlbuzgója szerint nagy írónk immár Uz Bence, ugyan ki más. Legalább Nagy László Ady-versét ismernék, akkor intésként eszükbe juthatna: „így épülnek templomok almáspitéből”. A Nagy Testvér pretoriánus gárdát szervez, figyel és listáz, aktába írja, miről álmodoztál, kirúg vagy kinevez, kitagad vagy kitüntet, alapít vagy kiszervez – kegyúri kedve szerint. Síríg tartsd a pofád, vagy magadra vess! Neki jár a vezető poszt, ő a nemzet örökös miniszterelnöke, az egyenlőbb az egyenlők között.

Az Orbán–Simicska gang korántsem ostoba alakok gyülekezete, ilyet még a cezaromániás, paranoiás, pszichopata személyiségjegyeket fölismerni vélők sem állíthatnak. Abszurditásaik forrása nem a butaság. „Őrült beszéd, de van benne rendszer” – mondja Polonius. Őrült rendszer, de van benne beszéd – fordíthatjuk meg a mondást. Vagyis „kommunikáció”, hogy korszerűek legyünk. A kétségbeejtően bornírt vagy egyenesen elmebajos benyomást keltő megnyilatkozások logikus következményei, szerves tartozékai az örült rendszer kiépítését és legitimációját szolgáló tetteknek. Azt figyeljük, amit tesz, ne amit mond – figyelmeztetett maga a vezér, mintha a beszéd nem volna maga is politikai tett.

Orbánék nagyon jól tudják, vagy legalábbis tudniuk kellene, hogy az orwelli eljárások hiánytalanul csupán totalitárius rendszerben működnek. Centrális erőter ide vagy oda, a gondolatbűnösök elgőzösítésének lehetősége nélkül csak korlátozottan érvényesülnek a minden szférát lefedő hatalmi konstrukciók. Ha a nemtandíj ellen a diákok gúnyosan akár nemsztrájkot is szervezhetnek, akkor a király födetlen valaga igencsak komikusan fest. Totalitarizmus hiányában a rezsím tartós fennmaradása csak úgy képzelhető el, ha ki tudják alakítani a fideszes identitást azok körében, akik a Párt igényeihez igazított választási rendszerben a parlamenti mandátumok többségét biztosítják.

Sokan vélik úgy, hogy a magyar társadalom nagy részének önkénytűrő, a tekintélyvelvet elfogadó mentalitása, félelemből fakadó alattvalói tudata, berendezkedése az egymást követő autokratikus rendszerekbe olyan hagyomány, amelyre a hatalom birtokosai bizvást építhetnek. Birka nép, megérdemli a sorsát – háborognak a jámbor túrést tapasztaló kétségbeesettek. Feldolgozatlan traumáktól sújtott beteg társadalom – szomorkodnak vagy átkozódnak, akik a rendszerváltástól a zsákutcából való kikeveredést remélték. A politikai osztály csődbe vitte az országot, elitváltás kell egy új politikai kultúra meghonosításához, anélkül nincs kiút – hangoztatják újgenerációs torkig levők. Orbanisztánt egyként megvetik, s egyként nem tudnak mit kezdeni a fideszes identitás vitalitásával, immunitásával az ostobaságok, a szakmai dilettantizmus és a százszor hiába leleplezett erkölcstelenségek iránt. Ezért merül fel joggal a kérdés: tényleg el kell mennie az orbáni rezsímnak a végsőkéig az abszurdításban, hogy csődjével felbomlassza a sokakat hozzá fűző köteléket? Vagy az új jobboldali kurzus

összeomlásának kénytelen-kelletlen kivárása oda vezet, hogy az abszurd vonások fokozatos leépítésével konszolidálható lesz az orbáni rezsim, mintegy annak analógiájára, ahogyan a desztalinizáció, majd a reformok megszokottságában élhetővé tették a kádári puha diktatúrát?

Két évtizede a honi közbeszéd egyik toposza az úgynevezett késő kádári mentalitás kárhoztatása, amiért a rendszerváltással megnyílt lehetőségek nem válnak valóra. Ebből kiindulva gyakori az a feltevés, hogy Orbániztán épülésének-szépülésének eltérése is a *homo kadaricus* túlélőképességével magyarázható. Kár volna tagadni, hogy a magyar társadalom berendezkedése a 20. századi autokratikus rezsimre elviselésére kiformált egy nehezen változó, illetve új életre hívható beállítottságot, olyan benyomást keltve, mintha a *centrális erőter* kialakításával nem történne egyéb, mint hogy a magyar történelem menete visszazökken a „rendes” kerékvágásba.

A most kialakuló rezsimben otthonos *homo orbanicus* azonban sok szempontból éppen ellentétes magatartásformát mutat, mint amely a Kádár-korszak végére jellemzővé vált. Legfeljebb a tekintélyelv elfogadásának ténye azonos. A *homo kadaricus* habitusa a slamos diktatúrához való „kaparj kurta” alkalmazkodással, a suttyomban bomlogató rendszer neutrális tovazötyögtetésével, az abszurd elemek kedélyes kicselezésével formálódott. A hatalom megszerezte a tartós működéshez szükséges legitimáció-pótléket – cserébe a viszonylagos jólétért és biztonságért, a hétköznapi békén hagyásért, a mértéktartó umbuldák elnézéséért. A kádári rezsim irányítói ráébredtek, jobb ha kedélyesen fogadják a rendszer abszurd anomáliáinak a kiröhögését, mint ha a népek arcára fagyasztják a mosolyt. Hofi Géza és általában a politikai kabaré bensőséges látszat-ellenzékiése a vitriolos megjegyzések dacára jól szolgálta a feszültségek levezetését. A politikai vezetés mit sem akart kevésbé, mint a harc fölgerjesztését. A hatalom gyakorlása sokszor volt goromba, bornírt és részrehajló, de saját jól felfogott érdekében – az önkorlátozásért cserébe – a diktatórikus rezsim keretein belül többnyire önkorlátozó maradt.

Most más a helyzet, s nem csak azért, mert az önkényuralom nem öltheti a plurális, parlamentáris rendszert nyíltan kiiktató diktatúra formáját. A hatalom legitimációját legalább messziről nézvést szabadnak tűnő választásokkal kell igazolni. Döntő kérdés, hogy a kiépülő orbáni rendszer eljut-e konszolidációs szakaszába, ahol groteszk vonásai valamelyest kisimulnak, működése megszokottá válik. Az emberarcú orbánizmus kialakulása előtt mindenesetre komoly nehézségek tornyosulnak. Az abszurdítások sorozata és a romló életviszonyok ellensúlyozása egyre nehezebb, a népámító kormányzati demagógia alkalmazása mellett is. A magyar társadalom jó része mintha éppen fellázadóban volna a rezsim ellen, még ha ez direkt politikai formát egyelőre nehezen is tud ölteni. Már közhelyszerű a megállapítás, hogy Orbánt mindig a harc logikája vezeti, ez politikája éltető eleme. Ellenségeket jelöl meg, irántuk megvetést ébreszt, hogy az ellenük folyó harccal hozza létre autokrata hatalomgyakorlása mögé tábora érzelmi azonosulással erősített egységét. Csak így tudja támaszként a háta mögött tartani azokat is, akiknek egyébként az érdekeibe gázol. Az élni és élni hagyni elve ebben a folyamatban nem érvényes. Ki nincs velünk, az ellenünk. Tarvágás kell az újraterlepités előtt, s ahol fát vágnak, ott hullik a forgács. Orbán, ha túl kemény falba ütközik, legyen az az Európai Unió valamely szerve vagy feldühített diákok csoportja, csak látszólag hátrál meg, valójában pávatáncba fog, amíg új csatateret talál.

A *homo orbanicus* megformálása nemigen hasonlít a kései Kádár-korszak szabadságától megfosztott kisemberére, akitől a lojális magatartás mellett tendenciaszerűen egyre kevésbé kívánták meg a rendszerrel való deklaratív, ideologikus azonosulást. Most a szabadság elvonásának megvannak a korlátai, ám ezt másik oldalról az Orbán-rezsimhez való pozitív viszony kemény ideológiai ismérvei ellensúlyozzák. Szakrális jellegű önkéntes függés jött létre a vezértől, aki valójában nem pártot, inkább egy karizmatikus egyházat működtet Fidesz néven.

Az Orbánizmusba való beilleszkedésnek, a lojalitásnak mintegy a kritériuma a *nemzettel azonosított* Párthoz való hűség, a nemzeti és a pártidentitás direkt összekapcsolása. A békén hagyott homo kadicus (tegyük fel, hogy értelmes most ilyesfajta embertípusról beszélni) senki elkötelezett híveként nem szeretné azonosítani magát, legkevesebb tán az ájtatoskodó rablóbandaként viselkedő Fidesszel. Előáll az a helyzet, hogy aki nem híve Orbánnak, de természetes módon a nemzethez tartozónak tekinti magát, az identitása védelmében kénytelen lesz szembefordulni vele. Az újbeszél nyelven nemzeti együttműködés rendszerének nevezett rezsim önmaga paródiájaként így lesz visszavonhatatlanul a nemzeti megosztás ágense. Orbán az ideológiákkal való szakítást, a józan ésszel való felváltását ígerte, de az ellenkezőjét valósítja meg, állítson erről bármit is udvari filozófusa. Csakis a pluralizmus gyakorlati felszámolása oldhatná fel az ellentmondást, de ennek nincs sok esélye.

Minden önkényuralmi törekvés kapcsán jogos a kérdés, legyen bár célja a totalitárius vagy csupán a hegemon hatalomgyakorlás, hogy miért nem vetnek számot a történelmi tapasztalattal: az ilyen rezsimek rendre csúfos véget érnek, súlyos bajokat hagyva örökül. Ésszerűnek tűnő, koherens koncepcióból könnyen lesz önmagát az irracionális örvényébe rántó és egyre mélyebbre süllyesztő abszurditássorozat. Figyelmeztető jel lehetne, hogy a kommunizmus erőszakos bevezetésének hívei számára sem látszott abszurdnak a sztálinista koncepció. Ellenkezőleg, inkább hiperracionális jellegű volt az „össztársadalmi” célokat szem előtt tartó, ellenzékmentes centrális irányítással, a szükségletek felmérése nyomán az állam által minden téren kontrollált és az egyes dolgozóig lebontott tervutasításos gazdasággal, a kiegyenlítő társadalmi mobilitás célzott irányításával, az oktatás és a kultúra kézbe vétele révén egy új, magasabb rendű embertípus kinevelésével. Egy önmaga logikáján belül kikezdehetetlenül koherens, ám a realitásokkal számot nem vető koncepció virtuális világot teremt, abban hisz rendületlenül. Annál rosszabb a tényeknek alapon képzeletben felülírja a köznapi valóságot. Hívei rendre későn eszmélnek rá, hogy egy ilyen politika hihetetlen sebességgel csap át irracionálisba, amit a célok megvalósítását gátló ellenség kijelölése, rossz esetben az erőszakoskodás, még rosszabb esetben a terror eskalációja kísér.

Orbán Viktor számára láthatóan nincs politikán kívüli világ, vagy ha mégis akadna, mint mondjuk a futball, azt is rögvest átpolitizálja. E beszűkültség következtében a politikai tehetség önmaga ellentétébe fordul. „A politika elve az *akarati*” – állapított meg bölcsen jó másfél évszázada egy Karl Marx nevű fiatalember, hozzátéve: „minél egyoldalúbb, vagyis minél kiteljesedettebb a *politikai* értelem, annál inkább hisz az akarat *mindenhatóságában*, s annál inkább vak az akarat *korlátaival* szemben, annál képtelenebb tehát felfedni a szociális fogatok forrását”. (Marx–Engels Művei, 1. köt., 402.) A hatalomvezérelt politikai értelem eluralkodása, túlterjeszkedése normális hatókörén jó eséllyel vezet az abszurditások eluralkodásához. A negligált valóság azonban mindig visszavág. Minél inkább egyoldalúan (és ennek megfelelően beszűkülten) *politikai* gondolkodású egy vezető, annál nagyobb az esélye, hogy pszichológia-tankönyvi illusztrációvá korcsosul viselkedése: a kudarcokból fakadó frusztrációra agresszióval, bűnbakképzéssel, gyűlölködéssel reagál, ez a magatartás pedig újabb kudarcokhoz vezető hibák forrása lesz.

Amikor egy formálódó autokratikus rendszert irracionális elemek kezdenek eluralni, amikor az abszurditások eskalációja öngerjesztő folyamattá alakul, a rezsim legitimitációjához *vakhitre*, tömegek fanatikus meggyőződésére van szükség. A hit fenntartása azután egyre inkább központi kérdés lesz, önmaga is céllá válik. Egy előre meghatározhatatlan kritikus ponton túlhaladva már nincs is visszaút. A begőzölt agitátorok agyának végső elborulása és a hívek szélsőségesedése jószerivel megállíthatatlan. A rejtélyes okból békemenetnek becézett „nemzetközi puccsmegállító” felvonulás résztvevői feltehetően mélyen magukévá tették azt a

sok-sok számárságot, amit a nevükben mondani szoktak. Egy választási kudarcnak még a gondolatkísérlete is szentségtörés számukra, nemzeti katasztrófaaként élnék meg az újabb vereséget, ezért Orbánhoz és a Párthoz való kötődésük megőrzése identitásuk elementáris részévé, józan ésszel szinte felfoghatatlan erejűvé válik. Közpolitikai programokhoz, vagy más jelentéktelen, mindennapi apróságokhoz nincs köze e már-már szakrális kapcsolatnak. A fidesznyi élgárda, az eszelős teóriák kiötlői és agitproposai, valamint a vakhitű százezrek szimbiózisának felbomlása csak egy teljes összeomlással következhet be.

Már az első Orbán-kormány idején látszott, hogy a botrányok, a leleplezett erkölcstelenségek, minden olyasmi, amibe a baloldaliak és liberálisok simán belebuknak, meg sem érinti a jobboldal szilárd táborát. A kormányzati kompetencia hiánya még annyit sem számít. Kit érdekel, ha egy héten belül akár három egymásnak gyökeresen ellentmondó tervvel vagy véleménnyel áll ki valamelyik kormányzati tótumfaktumnak kinevezett félnotás. Az sem érdekes, ha egész szakmák folyamodnak kétségbeesetten kétharmados önteltkéinkhez eszement terveik elvetéséért. A háromszáz forintos vizitdíj nemzetvesztés és gyilkosság volt, az egészségügy hazavágása bagatell. Gyurcsány oroszországi tárgyalása a gázellátásról hazaárulás volt, Orbán keleti kalandozása a szabadságharc győztes csatája. Vég nélkül lenne folytatható. Nem számít nekik, ha az Orbán-kormány rendre olyan benyomást kelt, mint Rejtő Jenő *Ellopott futárjának* hősnője: maga sem tudja, hogy mit akar, de abból nem enged.

Valójában Orbán és csapata nagyon is tudta, hogy mit akar kezdeni a hatalommal. A programot nem az elképzelések hiánya miatt titkolták a választások előtt. Kurzusteremtő terveiknek volt összefüggő logikája, csak sajnálatos módon kiinduló téziseik nem igazodtak a valósághoz. Hamis premisszákból téves következtetések származnak, a makacs végrehajtás pedig számolatlanul termeli az abszurditásokat. Ezek szaporodása azzal jár, hogy Orbánizmus elszigetelődik. A környezetére fittyet hányva befelé épül, kifelé tüskéket mereszt; minél inkább rámutatnak elborzasztó vonásaira, annál szúrósabbakat.

Két konstans tényezője van az orbáni koncepciónak, amelyet nem ingathat meg semmi. Az egyik a hegemon hatalom kiépítése a közjogi rendszer átalakításával és az összes fontos pozíció megszállásával. A másik a hatalom kihasználása a gátlástalan harácsolásra, a rendszerváltás után kialakult tulajdonosi szerkezet erőszakos átrendezésére, ami egyúttal a tartós hatalmi berendezkedés anyagi háttérét is biztosítja. A közpolitikai programok ezen előfeltételek teljesülése mellett ad hoc alakulhatnak, s minél több nehézség támad körülöttük, minél több döntésről bizonyosodik be diszfunkcionális jellege, annál inkább olyanokra van szükség a vezetői tisztségekben, akik a legképtelenebb ötleteket is hajlandóak makacsul végrehajtani, vagy ha úgy adódik, nem haboznak egy nap alatt is akár a korábbiak ellenkezőjét hirdetni. Hirdetni, nem föltétlenül tenni! A duplagondol elsajátítása alapkövetelmény. Nem túl bonyolult elérni, hogy minden fidesznyi szem legyen a láncban, hiszen sorsuk, karrierjük egyedül a vezéren múlik. Orbán pedig gondosan belekompromittál mindenkit rendszere építésébe és működtetésébe. Legnyilvánvalóbb módszere, hogy benyújtatnak a képviselőkkel képtelennél képtelenebb, általuk nem is ismert törvényjavaslatokat, esetleg megmagyarázhatatlan lépések indoklását bízzák rájuk. A mundér becsületének védelme a kognitív disszonancia kiküszöbölésével így személyes integritásuk őrzésének illúziójával párosul. Ez az eljárás persze sosem lehet tökéletes, néha előáll egy Ángyán József, aki képtelen szótlánul nézni a földtulajdon átjátszását a haveroknak, vagy egy Pokorni Zoltán, akit kiborítanak az Orbán–Hoffmann-féle oktatáspolitikai tatárdulás lépései. Szerencsére mindig kéznél van egy Szijjártó, Giró-Szász vagy Selmeczi típusú kommunikációs terminátor – mikor mekkora blödséget kell előadni –, s persze a médiabirodalom szélsőpolgári nagyágyúi, egy Stefka, egy Bayer, egy Bencsik. Mikor már ez sem segítene, ultima ratio gyanánt bevethető a minden tüzet magára vonó univerzális csodafegyver, a lélegzetállító Deutsch Tamás.

Az abszurdítások egy része a mindenre kiterjedő változtatások tempójából, a koherenciázavarokból, az előre nem kalkulált anomáliákból származik. A katasztrófa-hoz közelítő rendellenességek igazán meghatározó okai azonban mélyebben, Orbánizmus alapeszméinél találhatók. Volt néhány sarkalatos tézis, amelyről a kezdet kezdetén tudni lehetett volna, hogy a valóságtól elrugaszkodott előfeltevéseken alapul, de Orbánék inkább a valóságot próbálták hozzájuk faragni, mintsem letettek volna róluk. Ennek nyomán ki is alakult az a kép a miniszterelnökről, hogy afféle házárdörként vabankra játszik. Pedig, mint jeleztem, politikája két alapvető tényezőjét sosem teszi kockára: a hatalom megtartását és a vagyoni átrendezést. Ezeknek a szempontoknak érvényesülniük kell, akkor is, ha más téren abszurd következményekkel járnak.

Az alábbiakban igyekszem összefoglalni a négy legjellemzőbb előfeltevést, amelyek Orbánizmus kiépítésének alapját jelentették és jelentik, s amelyek a rendszer abszurdításainak igazi forrásai.

1) **A Nyugat válsága és a keleti orientáció, avagy pávatáncos szabadságharc a kompon.**

A gazdasági világválság és különösképpen az Európai Unió súlyos zavarai nyomán megszületett koncepció forrásai megtalálhatók a Bogár Lászlótól Tellér Gyulán át Láncki Andrásig terjedő szellemi térben megszült összeesküvés-elméletek és egyéb hidegglécs teóriák mondataiban. Tanulmányozza bátran, akinek még nem túl elrongyoltak az idegei hozzá. A válság tényéből Orbán és társai levonták a következtetést, miszerint az integráció mélyítése, az Unió föderalizálása nem jelent kiutat, inkább a bomlásra és orientációváltásra kell fölkészülni. Amíg eldől a dolog, lavírozni kell tehát a függőség oldásának igénye, illetve az előnyök kiaknázásának, a nyugati beruházások és a közösségi források megszerzésének szükségletei között.

Fontosak Orbán ígértései Európa kívánatos útjáról, ezek ugyanis szorosan összefüggenek rendszere kiépülésével. Az EU-ba belépve Magyarország egy értékközösség tagja is lett, az új rezsim ennek folyamatos megkérdőjelezését jelentő lépéseit a nyugatiak döbbenet és tanácstalanul fogadták. Nincs felkészülve arra az unió, hogy egy tagország a belépés kritériumait utólag egyszerűen negligálja, szisztematikusan felszámolja a demokratikus jogállamot. Lassan ébredtek rá Orbán taktikájára: autokratikus rezsimje kiépítésének összefüggő lépéseit nem egészében, hanem egyes részelemeit elszántan védve, s legfeljebb apró módosítási igényeknek engedve próbálja lenyomni a torkukon. Magyarország szuverenitása sérelmeként értékeli, ha számon kérik rajta a csatlakozással vállalt normák megsértését.

Orbán többször kinyilatkoztatta, hogy valójában ő képviseli a hagyományos európai értékeket. Élharcosa annak, aminek az egész kontinensen be kell következnie. Jelenlegi kirekesztődése majd megszűnik, ha az elmaradott többiek ráébrednek igazságára. Ennek a koncepciónak a vezérfogalmi pedig a visszanacionalizálódás, az integráció helyett a nemzeti szuverenitások erősítése és a szekularizáció visszafordítása. Épülő rendszere keresztény-nemzeti szólásokkal felcícomázott ideológiáját próbálja a nyugati jobbközép pártoknak mintaként felszolgálni. Bizonygatja, hogy éppen ő igyekszik visszavezetni a helyes irányba a hagyományos értékek feladása miatt hanyatlásnak indult Nyugatot, amely rossz vágányra tért a felvilágosodással, a szekularizációval, a hatvannyolcas életmód-forradalommal. Európa vallási-kulturális önazonossága helyreállításának orbáni programja egybeesik azzal az igénnyel, hogy megértéssel fogadják mindazt, amit idehaza az új rezsim kiépítésével művel. A nemzetek Európája jelszava a föderalizálás tendenciájának a visszafordítását jelenti, aminek révén szabad kezet kaphat autokratikus törekvései véghezvitelére. Orbán nem eszköztelen akkor sem, ha Európa vezető jobboldali politikusi nem képesek felismerni benne a korszakváltás géniuszt. Jobb híján az európai szintű pártpolitika keretei közé igyekszik tuszkolni az ellene

felhozott vádakat. A baloldal és a liberálisok ellen folytatott belpolitikai hidegháborúját a szokásos konspirációs teória bevetésével próbálja euroatlanti dimenzióba helyezni, az ellene szövetkező nemzetközi baloldali összeesküvés tettestársának minősít bárkit, aki a Fidesz szembeni vádakat hangoztatja. A siker mérsékelt. Európa mérvadó köreiből szépen leírták ezt a fura alakot, aki hol szabadságharcos ríkoltozással véteti észre magát, önvészélyesen hadonászva a huszárszablyával, hol farbilligetű pávatáncot lejt engedmények kicsikarása érdekében. Van nélküle is elég bajuk. A magára hagyottság és a túlméretezett ambíciók kettősségéből könnyen származik abszurdítások sora. A hagyományos nyugati értékek autentikus képviselőjeként Orbán nem habozik a fölemelkedő Kelet előretolt őrskének szerepére pályázni. E turulba született félázsiai népség ugyan miért is orrolna meg, ha például egy kirívóan undorító gyilkosság elkövetőjét segítik kiszabadítani némi keleties jóindulat reményében. Velük hoci-nesze alapon szót lehet érteni, nincsenek morális skrupulusaik és obskúrus elveik demokráciáról, jogállamról, a hanyatló Nyugat többi hasonló cafrangjáról.

2) Az elnök és emberei, avagy miénk itt a centrális erőter. Az orbáni koncepció központi kérdése kezdettől a centrális erőter kialakítása, a hegemon hatalomgyakorlás feltételeinek tartós garantálása. A jogállamot, a demokratikus köztársaság alapjait felszámoló közjogi átalakításról ezúttal nem szólok, már csak azért sem, mert neves alkotmányjogászok és politikatudósok sora mutatta be tényezőit. A demokratikus ellenzék egymástól is viszolygó csoportjainak is a fideszes közjogi dűlás kritikája az egyetlen biztos találkozási pontja. Arra hívnám fel a figyelmet, hogy az átalakítás fő szervező elve a centralizáció, a központi állami irányítás, a működés hierarchikus rendbe szervezése és közben tartása – lehetőleg a társadalom összes szférájában. Mintha nem éppen ennek a pártállami negatív tapasztalatai indukálták volna a rendszerváltást. Igaz, maga a miniszterelnök szölte el magát, hogy ő egykor a harcát valójában a rendszer működtetői ellen folytatta.

A centralizált rendszerek működtetésének diszfunkcionális elemei jól ismertek. Kornai János, aki aztán igazán régóta vizsgálja a témát, éppen egy éve írta nagy cikkében: „Évtizedeken át álmomban sem fordult volna meg bennem a gondolat, hogy első könyvem témája, a túlzott központosítás ismét időszerűvé válik.” (Központosítás és kapitalista piacgazdaság, *Népszabadság*, 2012. január 29.) Akkor harminchárom jellegzetes példát hozott fel a mániákusnak ható központosításra és összevonásokra, azóta nyilván alaposan kibővítette volna a sort. Kornai pontos és részletes elemzése világosan kimutatta, hogy a Fidesz szélsőséges központosítása a hatalom szilárd közben tartásának célját szolgálja. Nincs is mit hozzátenni, legfeljebb annyit, hogy az utóbbi egy év fejleményei – különös tekintettel az államosítási hajlam fokozódására, valamint az oktatás és a kulturális élet terén tapasztaltakra – a tendencia erősödésére utalnak. A szélsőséges központosításból fakadó abszurdítások születésének mechanizmusa jól ismert.. Orbánéknak a vezetői pozíciók birtokbavétele és a direkt pártközponti utasítások pontos végrehajtásának garantálása érdekében semmi sem drága: bármit megszüntetnek, összevonnak, alapítanak, átszerveznek vagy felruháznak hatalommal, ha éppen az kell. Minden fontos poszton csak a saját hűségese embereik ülhetnek, a többi meg jól teszi, ha aggódik a székéért és kételyeit talonba téve paríroz, hiszen bárki bármiért (akár semmiért) bármikor kirúgható. A feltétlen hűség és a felelősséget vállaló kreativitás, önálló gondolkodás fordítottan arányos. Látjuk, milyen alakokból lesz miniszter vagy államtitkár, aki milliók sorsát érintő területekért volna felelős, ha Orbánisztánban lenne értelme e szónak. El lehet képzelni, mi folyik alsóbb vezetői szinteken.

A centralizált működtetés velejárója a határozatok, jogszabályok hisztérikus dömpingje. Aki a központból irányít, könnyen azt képzeli, elég törvényben vagy rendeletben kiadni az utasítást, oszt jó napot, meg is van oldva a probléma, jóllehet a végrehajtás minimális feltételei is hiányoznak, s egyre nő a káosz. A nepotizmus, a korrupció, a diszfunkcionális működés és a hülyeség burjánzó terjedése garantálva van Orbánisztánban a következő évekre.

3) **Unortodoxia, avagy a darázs röpte.** Az Orbán–Matolcsy-féle gazdaságpolitika, már ha az elmúlt két és fél év ámokfutása nevezhető annak, valójában csak a felszíne a háttérben zajló nagy átrendezésnek: a gazdasági rendszerváltás részleges újrarájátszása, a vagyon újraosztása kísérletének. Elsődleges szempont a multik térfoglalása miatt magát háttérbe szorítva érzett hazai újbuzszoázia, valamint a tulajdonszerzésből kimaradt, a politikai hatalmát prompt vagyonszerzéssel kiegészítő fideszes gárda igényeinek kielégítése, a Közgépköztársaság szolgálata. Minden más csak azután jöhet. Már az első Orbán-kormány megkezdte az új, Fidesz-hű felső középosztály kiépítését, de veresége miatt nem tudta véghezvinni. Magyar Bálint akkor a *szervezett felvilág* fogalmával jellemezte a magyar polip maffiaszerű működését. A második Orbán-kormány sokkal következetesebb e téren is. Szépen gyarapodik az „udvari beszállítók” és a „szolgáló nemesek” rendje, hogy Magyar Bálint újabb elemzésének a terminológiájával éljek. (Az új nemzeti középosztály, *Élet és Irodalom*, 2012. március 9.) Amikor a miniszterelnök az unortodox gazdaságpolitika bírálóit arra intette, hogy az aerodinamika szakértői szerint a darázs nem lehet képes repülni, oszt lám, a magyar gazdaság mégis szárnyra kap, szokás szerint oda terelte a vitát, ahol megszűnik az értelmes párbeszéd lehetősége. Matolcsyra nem azért van szüksége, mert hisz a zsenialitásában, hanem hogy a darázs döngicsélését, dülöngélő röptét figyeljük, ne azt, ami a háttérben folyik. A gazdaságpolitika abszurdításai mögött konzervatív társadalompolitika húzódik meg. Betanított kvázirabszolgák kelljenek csaknem ingyen, netán cselédek az új nagybirtokos földjére? – tessenek parancsolni méltóságos uramék. Aki ilyen munkára sem alkalmazható, az részint fölösleg, részint biztonsági kockázat. Hatósági probléma, eltakarítandó a szem elől. A hajléktalan menjen haza, különben fizetheti a büntetést. A vagyonszerzés tökéletesen megszervezett, abban nincs hiba, ahhoz képest érdemes megítélni a gazdaságpolitika lépéseit, úgy mindjárt nem tűnik abszurdnak. A magyarok millióit ez rosszul érinti, hát istenem, nekik ezt dobta a gép, máskor majd megnézik, hová születnek.

4) **Az orbánista identitás, avagy a nemzetiszín hátszántás.** A Fidesz kormányzása során gondosan és sorozatosan végigrugdalta szinte az összes nagy létszámú társadalmi csoport tagjait. Az a benyomása az embernek, hogy ha kihagyott valakit, azt csak véletlenül tehetette. Gyakran ugyan vérbő demagógiával és pillanatnyi enyhülést hozó kedvezményekkel enyhíteni, hogy durván az érdekeikbe gázolt, de aligha ettől maradt a pártversenyben az élen. Orbánizmus abszurdításainak legfőbb forrása itt van: a Fidesz könyörtelen kultúrharccal körített identitáspolitikájában. Ha akadt az eredeti orbáni koncepcióban biztos pont, nyilvánvalóan a szimbolikus politikában elérhető fölény volt az. Nem a ráció, csakis az érzelmek tereuma ez. Másfél évtizednyi következetes, pillanatra sem lankadó munka van abban, hogy Orbán és a Fidesz hatalmának legitimációját hívei szemében ne egyszerűen a választások megnyeréséből, hanem a nemzet egyedül hiteles képviseléből származtassa. *A haza nem lehet ellenzékben* – nincs az orbánista identitásnak pontosabb kifejezése ennél a nevezetes mondatnál. Ez minden fideszes hatalmi törekvés igazolásának alfája és ómegája.

Van egy mondás mely szerint „a magyarnak a hátán is lehet szántani, csak piros-fehér-zöld legyen az eke”. Orbán Viktor elhitte. Elképesztő mennyiségű és intenzitású propagandát folytatott a szimbolikus politika terén, arra számítva, hogy ez a fajta azonosulás simán fölülír minden egyéb szempontot. Már csak azért is, mert nyolcvényi ellenzékéből folytatott uszítás, gyűlöletpolitika nem múlhatott el nyomtalanul. Az eredeti identitáspolitika kiindulópontja az lehetett, hogy a keresztény-nemzeti többség a természetes Magyarországon, s ez a 20. századi honi jobboldali hagyományok, mentalitások felélesztése és megerősítése révén tartós hatalomgyakorlást biztosít a jobboldal domináns pártjának. A magyar nemzeti kultúra kánonja a hatalmi eszközök birtokában megszabható, a nemzeti identitás bevált rítusai megteszik hatásukat.

Orbanizstan legnagyobb abszurditásai éppen a kultúra világában mutatkoznak meg. Nem támogatni, nem maguk mellé állítani akarták a nemzeti kultúra reprezentánsait, hanem uralkodni akarnak fölöttük. A hatalmi politikát erre a szférára is kiterjesztve a nemzeti kultúra szétzilálásához láttak hozzá. Színház- vagy múzeumigazgatót, tudományos intézet vezetőjét ki lehet nevezni, de ebből még érték nem lesz. Orbán Vikornak láthatóan fogalma sincs, mi lehetne ma a kultúrában nemzeti büszkeség tárgya. Stadionokat épített a szerencsétlen, a kultúra helyett a másutt ismeretlen magyarfoci nevű sportágot támogatja. Úgy tűnik, a Fidesz azokra a kampánytanácsadókra hallgat, akik szerint nem lehet a népet eléggé alábecsülni. A tömegdemokráciákban a butaság és műveletlenség valóban nagy úr. Mégsem lehet a nemzeti identitást a fideszes elképzeléshez hozzátahósítani.

Orbán Vikort csak annyiban érdekli a kultúra, amennyiben identitáspolitikája, s ennek révén hatalma fenntartása érdekében kultusszá alakítható. A nemzeti kultúra azonban nem váltható le tetszés szerint. A kultúraterepítő és közvetítő értelmiségnek nem lehet valami kultikus giccsparádét felkínálni kultuszterepítésre, hamis nemzeti mítoszok legyártására, mert aki ilyenre vállalkozik, egyúttal ki is iratkozik a művelt emberek társaságából. Annyira vehető komolyan, mint mostanság Kerényi Imre vagy Fekete György.

Az identitásalapú pártkötődés ereje lehet a Fidesz hatalma fenntartásának legfontosabb tényezője. A fiatalok körében megmutatkozó tartós jobboldali fölény sokáig arra utalt, hogy ez a kötődés ideológiai indoktrinációval megtámogatva hosszú távra biztosítható. A 2012 végén indult diáktüntetések éppen e téren valami fontosat jeleztek: a fordulat esélyét. A még fiatal, liberális elveket hirdető Orbán Viktor annak idején arról beszélt, hogy a Fidesz már csak generációs alapon is útját állja a magyar jobboldal avított eszméi föltámasztásának. Különös helyzet, hogy a mai fiatalokra éppen vele szemben hárul ez a feladat. Lassan bizakodni lehet abban, hogy a Fidesz-kormány abszurditásai teremtenek nemzeti egységet Orbánizstan felszámolására.

Tetszik

191 ember kedveli. Legyél te az első az ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Ripp Zoltán: Az ellenzék megszerveződésének éve?** Nem sok jó várható 2012-ben. Most, az év kezdetén, a...
2. **Ripp Zoltán: A populizmus árnyéka** Ripp Zoltán A populizmus árnyéka Induljunk ki egy tényből....
3. **Ripp Zoltán: Hunniában készülget valami** Ripp Zoltán Hunniában készülget valami A 2009. júniusi európai parlamenti...
4. **Ripp Zoltán: Gyűlöletpolitika Magyarországon** Ripp Zoltán Gyűlöletpolitika Magyarországon Ha majd a jövő történései...
5. **Ripp Zoltán: A Horthy-reneszánsz és a mai baloldal** A Horthy-kultusz élesztgetésének számtalan jelét tapasztalhatjuk a második Orbán-kormány hatalomra...

Cimkék: **Ripp Zoltán**